

УДК 37.02

Мірошник С. І.,

старший викладач кафедри філологічних, суспільно-гуманітарних та мистецьких дисциплін Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти", кандидат педагогічних наук;

Жуленко А. О.,

учениця 11-А класу Білоцерківського навчально-виховного об'єднання "Перша Білоцерківська гімназія – школа I ступеня" Білоцерківської міської ради

ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПІДЛІТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті на прикладі нових творів української літератури – повісті М. Павленко "Моя класнюча дівчинка" та фантастичної повісті В. Арєнєва "Душинця" – розкрито можливості формування моральності й цінностей дев'ятикласників засобами аналізованих художніх творів у шкільному курсі української літератури. Запропоновано способи організації вивчення зазначених творів із метою становлення особистості кожного підлітка, сприяння духовному та моральному збагаченню учнів, розвитку в них національних і загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: виховання, художній твір, виховна поліфункціональність художньої літератури, дев'ятикласники, цінності, навчання, формування, способи організації роботи.

Постановка проблеми. В епоху глобалізації та інформатизації сучасного суспільства, міжнародних і міжнародних конфліктів доля людства, його майбутнє залежать від порядності, духовності та відповідальності кожної людини. Тому в сучасних нормативних освітніх документах наголошено на вагомості та актуальності потреби формування всебічно розвиненої юної особистості для її повноцінної та успішної життєдіяльності в суспільстві, а також гармонійного розвитку самого суспільства. Так, у Концепції Нової української школи [7] указано, що випускник нової школи має бути особистістю (цілісною, усебічно розвиненою, здатною до критичного мислення), патріотом (патріотом з активною життєвою позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення), інноватором (здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя). Тобто суспільство потребує, щоб школа сформувала освічену молодь, відповідальних громадян і патріотів, здатних до інновацій на основі цінностей, особистостей, які будуть рухати Україну в XXI столітті вперед.

Метою вивчення шкільного української літератури [15] визначено підвищення загальної освіченості молодого громадянина України, досягнення належного рівня сформованості вміння прилучатися завдяки художньої літератури до фундаментальних

цінностей, культури, розширення культурно-пізнавальних інтересів школярів; сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі; виховання національно свідомого громадянина України; формування і ствердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей.

Отже, проблема виховання особистості, формування й розвитку її цінностей, моральних принципів, як і змісту й засобів виховних впливів, пошуку нових джерел виховання залишається актуальною.

Вважаємо, що серед усіх видів мистецтв художня література має значний виховний потенціал, тобто є цінністю і засобом формування як художніх потреб молоді, так і її цінностей, світогляду, переконань. Саме література допомагає розвивати думку, мисленнєву діяльність, емоційно-чуттєву сферу і робити моральний вибір.

Окрім цього, сучасна українська література, на нашу думку, містить значну кількість творів, вагомим значущістю порушених у них проблем і розкритих тем, а отже й таких, що можуть здійснювати потужний вплив на особистість, яка формується. Багато нових художніх творів відзначаються спробами митців знайти відповіді на запитання про істинність людського буття, пошук гармонійного існування людини в цьому світі, її морального вибору в різних життєвих ситуаціях, тобто є такими, що морально-етичним спрямуванням здатні потужно вплинути на особистість, яка формується. У такому контексті на особливу увагу заслуговує творчість сучасної української письменниці Марини Павленко, зокрема її новий твір – повість "Моя класнюча дівчинка", – та фантастична повість сучасного українського письменника Володимира Арєнева "Душниця".

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Загалом у дидактиці, мистецтвознавстві та методиці викладання української літератури питання художньої літератури як мистецтва і засобу виховання і формування людини вченими розроблено досить ґрунтовно – у класичних працях (В. Сухомлинський, Т. Бугайко, Ф. Бугайко та ін.) та сучасними науковцями (В. Андрусенко, Ю. Борєв, Т. Ворошило, Н. Миропольська, Н. Михайлова, Б. Неменський, С. Рашидова, Г. Токмань, А. Фасоля та ін.).

Мистецтво, художнє слово має велику силу виховного впливу, оскільки завдяки йому людина освоює світ, людей і себе в цьому світі, навчається взаємодіяти, спостерігає та аналізує людські стосунки, переживає, хвилюється, страждає і радіє (тобто переживає весь спектр емоцій), вчиться, виправляє свої помилки на прикладі персонажів творів, виносить життєві уроки, а отже, розвивається, виховується, формується як особистість. Тому С. Рашидова [12] стверджує, що література виховує як педагогіка, формує світогляд разом із наукою, а також наголошує, що письменники і їх твори не менше сприяють освіті, розвитку свідомості й інтелекту, ніж вчені та їх дослідження.

Дослідницею виокремлено кілька функцій художньої літератури, які вона виконує: "Художнє слово – носій думки й інформації (пізнавальна функція), а також образності, почуття прекрасного, уяви (естетична функція). Слово в художній літературі розвиває емоційно-чуттєву сферу (емотивна функція), відкриває можливість діалогу з собою, світом, автором, між культурами (комунікативна, діалогічна функція), розмірковувати над думками і вчинками героїв, співвідносити їх зі своїми (виховна функція). Усе це, у свою чергу, розширює горизонти особистості: її світосприйняття, світобачення, інтелект, сприяє розвитку критичного, логічного, образного мислення, уяви тощо (розвивальна функція); мовленнєвої культури (функція розвитку мовлення); загальнокультурного рівня (функція загальнокультурної компетенції). За великим рахунком, художня література – це виховання культурою і в культурі..." [12, с. 150]. Отже, саме художня література в поєднанні з педагогічною наукою і практикою збагачує зміст, форми, методи і засоби впливу на особистість, яка формується.

Сучасними вченими-методистами [4; 10; 16 та ін.] значною мірою розроблене питання організації уроку літератури, що формує не просто освічену людину, а таку, яка має свої

переконання, є патріотом, особистістю, здатною жити в оновленому суспільстві за законами гуманізму. Як потрібно вибудувати урок літератури для художнього та морально-ціннісного формування особистості учня? Т. Ворошило [4] наголошує, що виховний вплив літератури можемо простежити лише тоді, коли літературний твір може бути осмислений читачем, коли почуття й переживання героя стануть переживанням учнів. Аналіз твору має сприяти опануванню учнями духовних орієнтирів творчості письменників – критеріїв моральної та естетичної оцінки подій, явищ і людських стосунків. На уроках літератури у вчителя є найбільше можливостей розглянути ті питання, які стосуються духовності, та безпосередньо формувати її у дитини.

Дослідниця акцентує увагу на тому, що вчитель має можливість впливати на дитину непомітно, не нав'язуючи їй певні погляди, а формувати у школяра власні за допомогою прикладів із літератури. Словесник, на думку методиста, має змогу впливати саме на емоційну сферу учня, коригувати систему цінностей, розширювати кругозір, формувати духовність.

А. Фасоля, Т. Остаповець [16] у працях щодо аналізу твору на уроках літератури наголошують, що, аналізуючи перебіг подій у творі, учитель повинен привертати увагу дітей до думок, почуттів, переживань персонажів, а під час аналізу художнього образу-персонажа варто акцентувати увагу на ключових рисах духовного світу героя твору.

Мета статті полягає в розкритті можливостей формування моральності й цінностей дев'ятикласників засобами сучасної української літератури для підлітків (на прикладі повісті М. Павленко "Моя класнюча дівчинка" та фантастичної повісті В. Арєнєва "Душниця") на уроках позакласного читання у шкільному курсі української літератури.

Виклад основного матеріалу. У цілісному освітньому процесі важливе значення має виховання. Поняття "виховання" вживається в педагогічному значенні як цілеспрямована виховна діяльність педагогів (учителів, класних керівників, керівників гуртків, педагогів-організаторів та ін.) у навчальному закладі з метою вирішення конкретних виховних завдань.

У психології [11] виховання трактується як діяльність з метою передавання новим поколінням суспільно-історичного досвіду, тобто як планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних налаштувань, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують обов'язкові умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності.

Тотожними є визначення сутності процесу виховання в педагогічній науці [5; 10; 17; 18 та ін.], де виховання розглядається як динамічне складне педагогічне явище, що означає активну взаємодію (співробітництво, партнерство) педагога та учнів, спрямовану на засвоєння вихованцями в різних видах діяльності моральних цінностей суспільства, національних традицій, інтелектуальних надбань людства, на особистісний усебічний розвиток школярів із метою їх самореалізації, самоствердження як гармонійно розвиненої особистості.

У довідниковій літературі [2] поняття "мораль" трактується як "система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та суспільства; етика" [2, с. 540], "моральність" – як "відповідність поведінки людей нормам моралі", а цінності особистості – як "система її налаштувань, переконань, переваг, що виражається в її поведінці" [2, с. 1366].

Ураховуючи положення проаналізованих методичних праць, вважаємо, що на уроках літератури вчитель має організувати аналіз змісту твору чи образів-персонажів таким чином, щоб надати можливість учням самотійно під його керуванням осмислити духовність і моральність (чи навпаки) образів-персонажів, їхні думки, почуття, переживання, співвіднести їх цінності із внутрішніми налаштуваннями та духовними орієнтирами і в такий спосіб творити власну моральність і систему цінностей. Тобто вчитель має стати порадником і наставником учнів у пізнанні художнього твору, а також у творенні себе як особистості, надати їм можливість самотійно дійти до певного висновку, не нав'язуючи власних бачень,

думок, пріоритетів, а використовувати цінність і виховні можливості впливу художнього слова. Саме в такий спосіб, на нашу думку, доцільно організувати засвоєння дев'ятикласниками повісті М. Павленко "Моя класнюча дівчинка" [9] та фантастичної повісті В. Аренева "Душниця" [1].

Провідною темою нової повісті Марини Павленко "Моя класнюча дівчинка" – захопливого твору для підлітків – є становлення сучасної дівчинки-підлітка, зображення розвитку Юльчиної вдачі від егоїстичного черв'ячка до самодостатньої, свідомої, дорослішої особистості, яка стає спроможною до діалогу, розуміння, а отже, співбуття, знайшла "сродну працю", знає, чого хоче, і готова працювати задля цього, як бджола [16]. Із цією темою пов'язана інша – історія підліткового кохання Юльки та Данька.

Ще однією наскрізною темою твору та центральною метафорою тексту загалом [3] є бджоли, точніше, буття бджолоїної громади – їхній спосіб життя демонструє іншим персонажам і читачам ідеали єдності, самовідданості, корисної праці, полілогу-порозуміння – усього того, чого так бракує і Юльчиній родині, і всій нашій країні, і світовій спільноті. Ця тема безпосередньо пов'язана з іншою – зображенням мудрості старшого покоління, демонстрацією краси й духовності людини, яка займається улюбленою та водночас благородною справою, реалізується та утверджується в наполегливій "сродній праці".

Ідея повісті [8] – на прикладі образу Юльки допомогти кожному підлітку, який перебуває на одному з перших і визначальному етапі свого особистісного становлення, повірити у власну унікальність, стати більш упевненим, добрим, навчитися любити себе й навколишній світ, досягати мети, не бути, а повноцінно й цікаво жити в цьому чудовому світі на рідній землі.

То як варто вчителю побудувати процес ознайомлення та осмислення дев'ятикласниками повісті М. Павленко "Моя класнюча дівчинка"?

Вважаємо, що в організації роботи над твором насамперед варто запропонувати учням самостійно поміркувати над низкою запитань:

- Якою є дівчинка Юля на початку твору?
- Що вплинуло на Юльку, змінило її на краще?
- Чи можемо стверджувати, що Юлька змінилася?
- Хто та чому вважає Юльку "класнючою дівчинкою"?

Думаємо, що мислительний пошук відповідей на ці запитання сприятиме усвідомленню учнями різючих змін, що відбулися з Юлькою, чинників, які на це вплинули, допоможе переконатися, що становлення дівчинки як особистості, яка подорослішала, відбулося. У творі дівчинка замислилася: а що б було, якби вона не змінилася, залишилася "чорною міллю" і в душі? "Що сталося з нею останнім часом? Ким вона була досі? Трутнем? Черв'ячком-личинкою? Зрештою, чи й – була? Таке враження, що – спала.

І лише тепер – "розбуджена в генах". Із запечатаної чаруночки раптом "вилізла" цілком нова людина!

А якби татів бізнес "не пішов"? – зупинилась від раптової думки й роззирнулась чи то на довколишні краєвиди, чи то – по власній душі. Якби зразу "прогорів", як це в нього вже не раз бувало, і не мав би чим навіть віддати боргу сусідці?

Ні! Юлька все одно б стала іншою! Бо вона встигла! Встигла побачити, як бджола впізнає свого вулика, як охороняє діток і матку, як прибирає, як... як танцює, врешті-решт!.." [9, с. 139].

Це уможливить і вплив на емоції дев'ятикласників, і виникнення в них запитань: "А яким є я?", "Якими нині є мої цінності?", "Що в моєму житті, оточенні допомагає моєму розвитку, а отже, і становленню, а що заважає та насправді є пустим, непотрібним?", "А чи є в мене мрія і яка вона?", "Зрештою, що варто змінити в собі, у ставленні до всього?". Отже, аналіз художнього твору в такому контексті сприятиме самоаналізу, рефлексії учнів, їхньому самоусвідомленню, а отже, і формуванню правильних життєвих цінностей і, зрештою, самовизначенню та навіть професійному вибору, що в цей віковий період є дуже важливим.

Такий мислительний пошук, вважаємо, допоможе дев'ятикласникам зробити висновок: "Отже, якщо "встигла" Юлька, то це під силу кожному, тобто й мені".

На нашу думку, цінність твору полягає також у тому, що робота над його змістом – аналіз образів-персонажів татка Юлії, Миколи Юрійовича, дідусів-пасічників Андрія (Мухамеда) та діда Залипи, яким улюблена праця допомогла повіти в себе – сприятиме усвідомленню учнями, що людина має знайти свою "сродну працю", бо лише це дасть сили вірити в себе, долати труднощі в досягненні мети, самореалізуватися. Юлька, як стверджує письменниця, "встигла" тому, що побачила на прикладі тата та стареньких пасічників, якою щасливою, реалізованою, упевненою в собі буває людина у "сродній праці".

Варто також проаналізувати устрій і буття бджіл, які також є центральним образом та метафорою твору, оскільки саме на цьому прикладі письменницею яскраво втілено ідеали єдності, самовідданості, корисної праці, полілогу-порозуміння та навіть якогось вищого знання – усього того, чого так бракує як Юльчиній родині, так і всій нашій країні в цілому.

Доцільним вважаємо на уроці й розгляд стосунків Юльки та Данька, зародження їх першого несміливого почуття, і невміння виявити ставлення ("А знаєш, у дитинстві... У садочку ще... Ти така маленька-маленька була, прикольна-прикольна! Вії і кіски золотенькі, очі темно-карі, а вії над ними – наче промінчики!!! Мовби сонечко усміхається! Я завжди думав: "Боже, яка ж класнюча дівчинка!"...

– Але ти ж обзивав мене...

– ...Юлія – руда фурія? Бо дурний був, не знав, як тебе зачепити!.. Коли ти пофарбувалась у чорне – я взагалі збісився! Ти ж просто вбила ту маленьку класнючу дівчинку!!!

І я готовий був убити за це тебе! Ти справді стала чорною міллю, чорною брудною мухою!!!" [9, с. 149]), і чудового фіналу твору: "–Подивись на мене... Тепер я зрозумів, твої очі – не тільки як сонечка... Вони – як бджілки... Красиві золоті бджілки! І сама ти красива пухнаста бджілка... Ти... Ти – моя класнюча-класнюча дівчинка!.. Моя королева!.." [9, с. 150]. Аналіз теми першого кохання Юльки та Данька ненав'язливо приведе дев'ятикласників до самоаналізу, і зрештою, до висновків, наскільки правильно вони вибудовують стосунки із близькими чи дорогими їх людьми, уміють чи ні висловити справжні почуття.

Таким чином, тематичне та ідейне наповнення повісті М.Павленко "Моя класнюча дівчинка" має потужний виховний потенціал завдяки актуальності та сучасності тематики твору, відповідності її змісту віковим особливостям і особистісним потребам дев'ятикласників, кожен із яких формується як особистість, та щодо можливостей впливу на їх становлення.

У цьому творі більшість дев'ятикласників упізнають і себе, і своє оточення, і намагання "жити" більш цікаво, утекти від реальності за допомогою віртуальних спільнот, де ти можеш позиціонувати себе будь-як. Водночас повість за емоційним навантаженням – життєствердна, а головний персонаж твору, а також і образ-персонаж Бурхана, татка Юльки та інші унаочнюють, що життя насправді чудове, і потрібно вірити в себе, у свої можливості, що найщасливішою є людина, яка займається улюбленою справою, і лише така особистість, наполегливо працюючи, буде успішною та задоволеною.

Для ґрунтовного аналізу, вдумливого обмірковування, співпереживання та співставлення подій у творі, вчинків образів-персонажів, перемін у їхньому внутрішньому світі та поведінці, формування ціннісних новоутворень у дев'ятикласників, на нашу думку, оптимально слугуватимуть активні методи навчання: евристична бесіда, "Карусель" або "Графіті", "Прес", "Мозкова атака", – а також проектна навчальна діяльність.

Зовсім іншим за емоційним навантаженням є твір сучасного українського письменника, літературного критика і журналіста Володимира Аренева "Душниця" [1]. Це фантастична повість, події у якій відбуваються в місті, дуже схожому на багато інших міст – українських і не лише [13]. Тут є мобілки, Інтернет, літаки, телевізори... Школярі так само

полюбляють прогулювати уроки, батьки інколи надто зайняті собою. Єдина різниця – повітряні кульки, які можна часто побачити в найрізноманітніших місцях. А все тому, що в цих кульках після смерті зберігають душі близьких людей. У них – або у величезній давній вежі, яка називається душницею.

Здається, головний персонаж твору Сашко живе звичайнісіньким життям підлітка: перше кохання, стосунки з однолітками, улюблені захоплення і взаємини з батьками. Та після смерті дідуся настає час писати пам'ятетворчий життєпис і підліток усвідомлює: його дідусь жив поряд із ним, в одній квартирі й навіть в одній кімнаті, а Сашко про нього нічого до ладу й не знав і не цікавився. "Сашко знав про діда все, що знали всі. Але – не самого Діда" [1]. Таким чином, однією із важливих, порушених у творі проблем, є проблема стосунків із рідними людьми, обмеженості спілкування та пізнання один одного, а подекуди й відчуженості.

У творі порушено ще одну вагому проблему: пам'яті про предків. Так, про померлих близьких потрібно пам'ятати, але це повинно бути ненав'язливо, природно. Сашко ж має тримати кульку із душею дідуся в себе в кімнаті та спілкуватися з нею, ходити із прив'язаною до руки кулькою до школи, як і його однокласники. Подружка хлопчика Настя повинна була розмовляти з померлим молодшим братиком, намагатися розвеселити його.

Та й не всім душам померлих подобається бути закутими в міх, спілкуватися із живими родичами чи перебувати в душниці. Тому в душниці душі померлих інколи бунтують, просяться на волю. І тоді служителі установи відпускають їх на волю, тихцем порушуючи традиції країни і моральні норми. Отже, у повісті порушено ще одну важливу проблему: життя за мораллю напівправди.

В аналізованому творі зображено життя суспільства, одна частина жителів якого проживає на материку, а інша – на півострові. Колись вони жили однією спільнотою, але нині буття жителів цієї фантастичної країни розділене міцною стіною між материком та півостровом; їхні погляди і традиції також відрізняються, тож між ними немає порозуміння, а раніше взагалі точилася громадянська війна. Старше покоління вважає жителів півострова дикунами, нецивілізованими через відсутність у них обряду душниць. І лише Сашко, тобто представник юного покоління, замислився і звернувся до вчителя: "Може, вони там на півострові не еретики й не дикуни, а просто... інші? Не погані і не хороші – інші й усе?" [1]. Отже, ще однією наскрізною проблемою твору та, на жаль, актуальною для сучасної світової спільноти є проблема порозуміння й непорозуміння.

Та все ж провідною в цьому фантастичному творі, вважаємо, є проблема вибору – непростого, такого, що йде всупереч сучасних суспільних уявлень і вірувань, однак такого, що не суперечить власній совісті та, насамперед, яка приносить звільнення душі близької людини. Сашко "зрозумів раптом, що навіть те, як відреагує мама, для нього не головне. Треба звільнити діда. Будь-якою ціною – звільнити" [1]. За висловом В. Женевського, "це захоплива історія про одного звичайнісінького хлопця, котрому довелося здійснити дещо незвичайне... і подорослішати. Історія для всіх – і для підлітків, і для тих, хто вже забув, як це – робити перший у житті важкий вибір... і навіть для тих, хто цього вибору так і не зробив" [6].

Отже, аналізований твір має потужний потенціал у контексті формування цінностей дев'ятикласників. Тому у процесі засвоєння твору доцільно організувати вдумливе осмислення змісту повісті школярами, аналізуючи провідні проблеми та образи-персонажі. Цьому, на нашу думку, слугуватиме аналіз твору за допомогою евристичної бесіди або роботи у групах (метод навчальних проєктів, "Карусель", "Коло ідей", "Мозковий штурм"):

– Коли Сашко зрозумів, що майже нічого не знає про дідуся, про почуття, якими він жив?

– Як ви вважаєте, чому хлопчик так обмежено спілкувався із дідусем за життя, хоча вони жили в одній кімнаті?

– Чи зрозумів підліток душу дідуся після його смерті? Що йому в цьому допомогло?

- Коли душа дідуса почала співати?
- Що послугувало рішенням Сашка випустити душу дідуса із кульки всупереч віковим традиціям? Чи легко було це зробити? Хто зрозумів наміри хлопчика і допоміг йому?
- Сашко зробив непростий вибір. Як ви ставитеся до цього?

Важливо також запропонувати учням у контексті проблеми вибору, утіленої в повісті, поміркувати над запитаннями: Життя час від часу ставить кожну людину в ситуацію вибору. Що, на вашу думку, є важливим у цьому? Чим людина повинна керуватися в будь-якому виборі? Як зрозуміти: правильним є наш вибір чи ні?

Це допоможе пов'язати моральні цінності, утверджені в повісті, із сучасним життям, із особистістю кожного учня, що, безперечно, сприятиме формуванню особистісних ціннісних орієнтирів школярів.

Доцільно також, на нашу думку, за змістом повісті проаналізувати втілення проблеми життя за мораллю напівправди; здійснити аналіз проблеми порозуміння й непорозуміння, терпимості й нетерпимості та запропонувати дев'ятикласникам спроектувати власні бачення в сучасність.

Таким чином, ґрунтовний та вдумливий аналіз тексту повісті, порушених у ньому проблем, образів-персонажів сприятиме природному, без повчальних істин, проголошуваних учителем на уроці, формуванню цінностей дев'ятикласників: уважному ставленню до рідних і близьких людей, важливості правильного вибору в різних життєвих ситуаціях, дотримання моральних цінностей, потреби порозуміння, терпимого ставлення до представників різних культур і традицій в сучасному глобалізованому міжнародному суспільстві.

Висновки. Отже, у цілому виховний потенціал аналізованих художніх творів щодо формування моральності та цінностей дев'ятикласників є потужним, оскільки в них розкрито суперечливий і непростий внутрішній світ підліткового віку, процес становлення особистості, формування в неї моральних чеснот; утверджено право вибору кожного, а також думку про те, що життя – прекрасне, тож потрібно вірити в себе, у свої можливості, що найщасливішою є людина, яка займається улюбленою справою, бо така особистість, наполегливо працюючи, буде успішною та зреалізованою; порушено актуальні для українського суспільства та, подекуди, і для людства проблеми, не вирішивши яких людська спільнота не зможе розвиватися. Тож дуже важливо організувати вивчення цих творів на уроках позакласного читання в такий спосіб, щоб літературний твір був осмислений кожним учнем, коли почуття й переживання образу-персонажа стають переживанням дев'ятикласників, а аналіз твору забезпечить опанування підлітками моральних орієнтирів і національних та загальнолюдських цінностей на основі втіленої літературної тематики, проблематики та світогляду письменника.

Список використаних джерел

1. Арєнев В. Душниця [Електронний ресурс] / В. Арєнев // ЛИТМИР : електронна бібліотека. – Режим доступу : https://www.e-reading.club/bookreader.php/1049934/Arnev_-_Dushnicya.html.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К. ; Ірпін, 2002. – 1440 с.
3. Вздутьська Валентина. Класнюча дівчинка та її бджоли [Електронний ресурс] / В. Вздутьська // Читомо. – Режим доступу : <http://www.chytomo.com/issued/klasnyucha-divchinka-ta-iiii-bdzholi>.
4. Ворошило Т. Література як основний засіб формування духовного світу старшокласників / Т. Ворошило // Методичний пошук : викладацько-студентські наукові

-
- роботи з питань методики викладання мови і літератури. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Випуск 12. – Частина II. – С. 59–63.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
 6. Женеvський Володислав. Відгук про повість В. Аренева [Електронний ресурс] / В. Женеvський. // RuLit. – Режим доступу : <http://www.rulit.me/books/dushnicya-read-459232-1.html>.
 7. Концепція Нової української школи / упорядн. Гриневич Лілія, Елькін Олександр, Калашнікова Світлана та ін. / заг. ред. Грищенко Михайла ; Міністерство освіти і науки України. – К., 2016. – 36 с.
 8. "Моя класнюча дівчинка" – подарунок Марини Павленко усім читачам : Інтерв'ю з письменницею // Зроблено в Умані. – Режим доступу : <http://made-in-uman.in.ua/>.
 9. Павленко М. Моя класнюча дівчинка / М. С. Павленко. – К. : WISE BEE, 2016. – 304 с.
 10. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник [для студ. пед. вузов]. – В 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 2 : Процесс воспитания. – 256 с.
 11. Психология : Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд. исправ. и дополн. М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
 12. Рашидова С. С. Художня література як мистецтво виховання і формування людини [Електронний ресурс] / С. С. Рашидова // Духовність особистості : методологія, теорія і досвід. – 2017. – № 1(70). – Режим доступу : [file:///C:/Users/B9/Downloads/domtp_2016_1_18%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/B9/Downloads/domtp_2016_1_18%20(1).pdf).
 13. Створення персонажу : майстер-клас від Володимира Аренева [Електронний ресурс] // Comiccon. Фестиваль популярної культури. – Режим доступу : <http://comiccon.kiev.ua/stvorennya-personazhu-majster-klas-vid-volodimira-aryenyeva/>.
 14. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі : екзистенціально-діалогічна концепція / Г. Л. Токмань. – К. : Міленіум, 2002. – 320 с.
 15. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Рівень стандарту, академічний рівень (зі змінами, затвердженими наказом МОН від 14.07.2016 № 826). – К., 2016 – 24 с.
 16. Фасоля А. М. Вручити учневі ключі... від тексту / А. М. Фасоля, Т. В. Остаповець // Українська література в загальноосвітній школі. – 2015. – N 1(січень). – С. 18–22.
 17. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія" 2002. – 528 с.
 18. Ягупов В.В. Педагогіка : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
-

Мирошник С. И., Жуленко А. О. Формирование ценностей старшеклассников средствами современной украинской подростковой литературы

В статье раскрыт вопрос формирования ценностей старшеклассников средствами современной украинской подростковой литературы.

Авторами определены темы и проблемы новых произведений современных украинских писателей – повести Марины Павленко "Моя класючая девочка" и фантастической повести Владимира Аренева "Душница", – возможности формирования моральности и ценностей девятиклассников средствами анализируемых художественных произведений в процессе их изучения на уроках внеклассного чтения, а также способы организации работы с произведениями.

Ключевые слова: воспитание, художественное произведение, полифункциональность художественной литературы, девятиклассники, ценности, обучение, формирование, способы организации деятельности.

Miroshnyk, Svitlana, Zhulenko, Anzhelika. Formation of Students Values by Means of Modern Ukrainian Literature for Teenagers

The article introduces possibilities of formation of morality and values of ninth form students with the help of new works of literature analyzing fiction within the school course of Ukrainian literature in particular the novel 'My Cool Girl' by M. Pavlenko and fantastic story 'Dushnytsia' by V. Arieniev.

The authors describe ways of organizing learning of those works in order to form teenager's personality, promote student's moral and spiritual enrichment as well as development of national and universal values.

Key words: bringing up, work of literature, educational polyfunctionality of literature, ninth form students, values, studying, formation, ways of organizing studying.